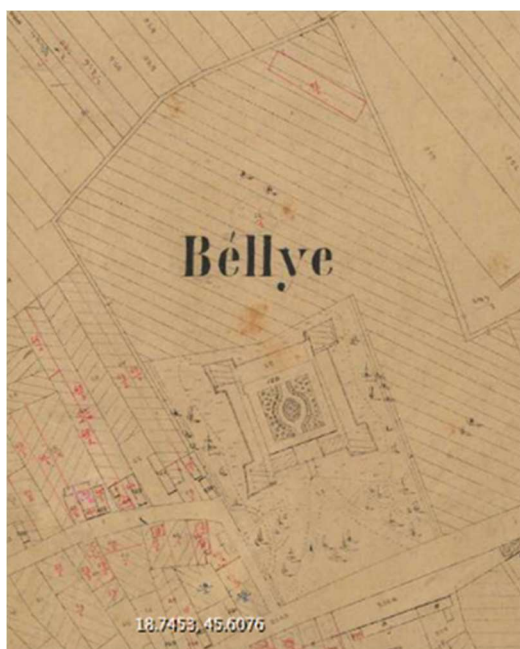

BILJE

1. OPĆI I ADMINISTRATIVNI PODACI

Županija	Osječko-baranjska
Grad/općina	Bilje
Naselje	Bilje
Katastarski podaci	k.č. br.: k.č. 916, 917/2 i 918, k.o. Bilje
Naziv	Dvorac Bilje
Nadležnost	Konzervatorski odjel u Osijeku
Glavna datacija	prva polovina 18.st.
Naručitelj	Eugen Savojski
Vlasništvo	Općine Bilje, Osječko-baranjske županije, Republika Hrvatska
Pravni status	Z-1622
Namjena	Bez namjene

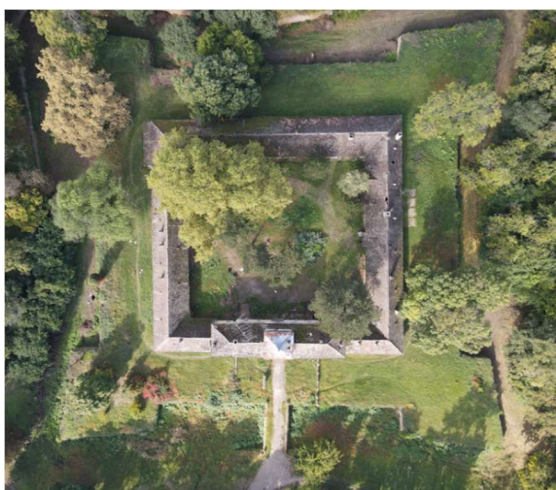
Povijesni katastar imanja iz 1866. i zona zaštite dvorca na DOF podlozi

2. SMJEŠTAJ, ORGANIZACIJA I SASTAVNICE CJELINE

Dvorac je smješten u sjeverozapadnom dijelu naselja Bilje. Uvučen od glavne ceste i odijeljen perivojem pejzažnog karaktera, dvorac je okružen ostacima opkopa njegove povijesne fortifikacije. Glavnim pročeljem okrenutom prema naselju, dvorcu se pristupa kroz perivoj. Izvorna koncepcija obuhvaćala je četverokrilni dvorac, opasan zemljanim bedemima s četiri ugaona bastiona, okruženima opkopom. Južna strana bedema s bastionima je uklonjena stoga u ovom dijelu nije sačuvan povijesni koncept izvornog utvrđenja dvorca. Sjeverna strana bastionske trase djelomice je sačuvana, a na sjeverozapadnom bastionu sačuvana je i stražareva kućica. U 19. stoljeću djelomičnim uklanjanjem fortifikacija oko dvorca uređen je prostrani perivoj engleskog tipa. Sjeverni dio perivoja je u 20. stoljeću reduciran je radi izgradnje škole te danas perivoj okružuje istočnu i južnu stranu dvorca u koji su se uklopili ostaci opkopa i baroknih bastiona.

2.1. DVORAC

Četverokrilni dvorac u cijelosti zidan opekom zatvara unutrašnje dvorište s bunarom. Glavno južno krilo je jednokatno, a iz njega se izdiže dvokatni četvrtasti toranj koji predstavlja plastički akcent cjeline i dominantu glavnoga pročelja. Ostala tri krila su pomoćna prizemna krila. Glavno krilo zaključuje četverostrešno krovšte te šatorasti limeni krov tornja koji je zamijenio izvornu baroknu kapu. Tri pomoćna krila zaključuju dvostrešna krovšta. Prizemlje glavnog krila svođeno je bačvastim svodovima, prostorije kata glavnog krila imaju ravne drvene stropove, a u krovštu je izvedena drvena konstrukcija tipa visulja. Podrumi bočnih krila svođeni su bačvastim svodovima, dok prostorije prizemlja imaju ravne drvene stropove. Ulazna os u dvorac naglašena je kamenim portalom, kroz koji se pristupa ulaznoj veži, nadsvođenoj križno-bačvastim svodovima s pojasnicama: kroz vežu se pristupa stubištu za kat, prostorijama južnog krila te unutrašnjem dvorištu dvorca. Prostor kata glavnog južnog krila oblikuje niz prostorija i hodnik duž dvorišnog pročelja, formiran nakon uklanjanja izvornog reprezentativnog dvorišnog baroknog stubišta. Prostorna organizacija prizemlja glavnog krila kao i sva tri pomoćna krila temelji se na nizovima međusobno povezanih prostorija, kojima se pristupa iz unutrašnjeg dvorišta.

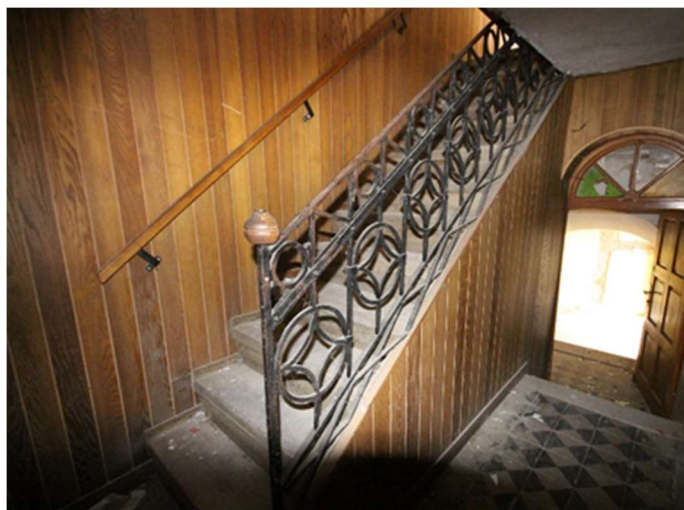

Glavno, južno pročelje artikulirano je ujednačenim ritmom pravokutnih prozora. Ulazni portal segmentnog lučnog zaključka s trokutastim zabatom u središnjoj je osi, naglašenoj tornjem. Izvorna arhitektonska plastika potječe iz 18. stoljeća, izvedena je u duhu baroknog klasicizma te je djelomice sačuvana. Za razliku od jednostavne plohe prizemlja, prozorska polja katne zone glavnog pročelja oblikovana su plitkim pilastrima s dorskim kapitelima, izvedenim u žbuci, koja povezuje kontinuirani profilirani vijenac. Uglovi zvonika naglašeni su poljima stilizirane rustike te na, u najgornjoj etaži, izduženim ornamentom kanelirane volute. Tijekom 19. stoljeća glavnom južnom krilu su obostrano dograđene bočne prostorije kata u širini jedne prozorske osi, što se primijeti i u oblikovanju pročelja dograđenog dijela, gdje su prozori naglašeni kontinuiranim lučnim profiliranim vijencem što imitira tip edikule. Ostala bočna pročelja pomoćnih krila skromno su oblikovana i razvedena samo prozorskim otvorima i vratima.

Djelomično je sačuvana izvorna oprema interijera, poglavito stolarija ulaznog portala te vrata dvorišnih pročelja, kao i prozorska stolarija s izvornim kovanim okovima. Sačuvan je grb iznad ulaznih vrata i grb na dvorišnom pročelju južnog krila. Od pokretnog inventara, u dvorcu se nalaze tri kaljeve peći, drvene rezbarene stolice i jedan ormar, koji su moguće dio ostavštine izvornog interijera dvorca.

Glavno krilo dvorca bilo je adaptirano za poslovne prostore tijekom druge polovine 20. stoljeća. Konzervatorskim istraživanjima iz 2012./2013. g. utvrđeno je postojanje kapele u sklopu glavnog krila dvorca. Izgrađena je vjerojatno 1720. i posvećena Bezgrešnom Začecu BDM.

2.2. GOSPODARSKE ZGRADE

Sjeverno i zapadno krilo dvorca bila su pomoćna krila: sjeverno krilo je vjerojatno bilo namijenjeno za smještaj vojne posade u slučaju opasnosti, no prostor se isto tako koristio za smještaj radnika na vlastelinstvu, dok je zapadno krilo bilo namijenjeno časnici. Istočno krilo bilo je u gospodarskoj funkciji, služilo je kao kuhinjski trakt, a na tavanu se sušilo žito. Pomoćna odnosno gospodarska krila dvorca su jednostavne prizemnice s dvostrešnim krovovima, zidane opekom, pročelja razvedenih pravokutnim prozorima s istaknutim okvirima i jednostavnim ulazima. Podrumi pomoćnih odnosno

gospodarskih krila dvorca svođeni su bačvastim svodovima, dok su nizovi prostorija prizemlja zaključeni drvenim stropovima.

2.3. KRAJOLIK

Barokno oblikovanje okoliša, uvjetovano fortifikacijskim karakterom dvorca u 18. stoljeću, djelomično je sačuvano. U cijelosti su do razine tla sačuvane zidane strukture baroknih bedema i ugaonih bastiona, djelomično zaraslih u zelenilo. Također, sačuvana je jugozapadna staza južnog prilaza dvorcu te položaj mosta nad opkopom ispred ulaznog portala. Na sjevernoj strani, djelomično je očuvana sjeverna strana zidanog opkopa bedema s otvorima te bastionima i stražarnicom na sjeverozapadnom ugaonom bastionu. Izvorna arhitektonska koncepcija južnog vrtnog portala koji se izvorno nalazio na južnoj kurtini, ispred južnog pročelja, nije sačuvana, ali se predlaže njegova rekonstrukcija.

Tijekom 19. stoljeća na južnom i istočnom dijelu parcele uređuje se perivoj engleskog tipa, koji je djelomice očuvan do danas. U sklopu uređenja perivoja, podignut je most s kovanom ogradom ispred južnog portala te je djelomice, također kovanom ogradom, naglašena pristupna staza do ulaza u dvorac.

3. STANJE

Glavno krilo dvorca se tijekom druge polovice 20. stoljeća koristilo za poslovne prostore. No, od kraja 20. stoljeća cijeli dvorac je izvan funkcije, što je ubrzalo njegovo propadanje. Vanjski i pregradni zidovi dvorca te međukatne konstrukcije, svodovi i krovšte su u lošijem stanju: prisutne su pukotine, a krovšte je ulegnuto. Podne obloge su recentne, prilagođene namjeni. Dijelom je očuvana izvorna unutarnja i vanjska stolarija, no u lošem je stanju. Žbuke i bojani slojevi su djelomice sačuvani na glavnom južnom pročelju. Sjeverno i istočno krilo pomoćnih odnosno gospodarskih krila dvorca u lošem su stanju: krovšta su ulegnuta, žbuka je otpala, mjestimice nedostaje stolarija. U tijeku je izrada projektne dokumentacije obnove cijelog kompleksa dvorca.

4. VALORIZACIJA

Dvorac je izgradio princ Eugen Savojski tijekom prve polovine 18. stoljeća kao lovački dvorac u čast svoje pobjede nad Osmanlijama, odnosno oslobođenja Slavonije. Mogući rad austrijskog dvorskog arhitekta Eugena Savojskog, Johanna Lucasa von Hildebrandta, dvorac predstavlja vrijedan primjer barokne ladanjske arhitekture, koja zadržava karakter fortifikacije. Elementi stila su vidljivi u oblikovanju glavnog pročelja, njegovim proporcijama, odabiru arhitektonske plastike te akcentuaciji i gradaciji volumena. U svojoj osnovi, dvorac prezentira shemu kasnorenesansnog dvorca, zatvorene četverokrakne građevine s unutrašnjim dvorištem, okružene bastionima, opkopima/grabama i zelenim pojasom. Opkop još podsjeća na renesansni način obrane, tj. na kasnosrednjovjekovne i renesansne nizinske burgove - riječ je o anakronističkoj koncepciji koju opravdava položaj graničnog područja s Osmanskim Carstvom. Tijekom 19. stoljeća dolazi do izmjena izvorne koncepcije dvorca, uslijed prilagodbe novim okolnostima

i potrebama vlasnika, a tada se uređuje i perivoj engleskog tipa pa cjelina poprima karakter tipičnog feudalnog imanja.

Kao svjedočanstvo važnog događaja u hrvatskoj povijesti, pobjede nad Osmanlijama, dvorac simbolizira čin oslobođenja Slavonije i početka Novog vijeka. Također, značajan je kao simbol formiranja beljskog vlastelinstva, koje će se tijekom 19. stoljeća razviti u jedno od gospodarski najjačih vlastelinstava Austro-Ugarske monarhije.

5. MJERE ZAŠTITE I PREPORUKE ZA OBNOVU I PRENAMJENU DVORCA I PRIPADAJUĆIH DIJELOVA KOMPLEKSA

Dvorac, k.č. 916, k.o. Bilje – stupanj zaštite: D2, D4

Usprkos brojnim izmjenama, dvorac Eugena Savojskog kojeg okružuju zemljane kurtine s ugaonim bastionima vrijedan je primjer kasnorenesansnog tipa dvorca utvrde. S obzirom na visoki stupanj očuvanosti vanjštine, dok je interijer prepoznatljiv samo u osnovnom prostornom konceptu i konstruktivnim elementima, dvorac će se obnavljati primjenom konzervatorskih metoda (sanacija, konzervacija, restauracija, restitucija) u očuvanju volumena, artikulacije i oblikovanja pročelja, prostornog ustroja, konstruktivnih elemenata i sačuvanih dijelova opreme (kameni portal s klesanim grbom Eugena Savojskog, prozorska stolarija i bravarija). Moguće su određene intervencije u interijeru s ciljem zadovoljavanja nove funkcije.

Na dvorišnom pročelju glavnog krila preporuča se faksimilska obnova povijesnog stubišta, prema konzervatorskoj dokumentaciji i konzervatorskim/arheološkim istraživanjima. Moguć je i pristup suvremenim oblikovanjem u osnovnim gabaritima povijesne izgradnje koja se nalazila na tom mjestu. Postojeću stražarnicu na sjeverozapadnom bastionu potrebno je obnoviti, uz primjenu konzervatorskih metoda (sanacija, konzervacija, restauracija, restitucija) u očuvanju volumena te artikulacije i oblikovanja pročelja, ili faksimilno rekonstruirati. Izgradnja u smislu faksimila povijesne zgrade treba biti izvedena prema konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima i dokumentaciji ili drugim materijalnim izvorima potrebnih informacija.

Nova gradnja, k.č. 917/2, k.o. Bilje – stupanj zaštite: D5

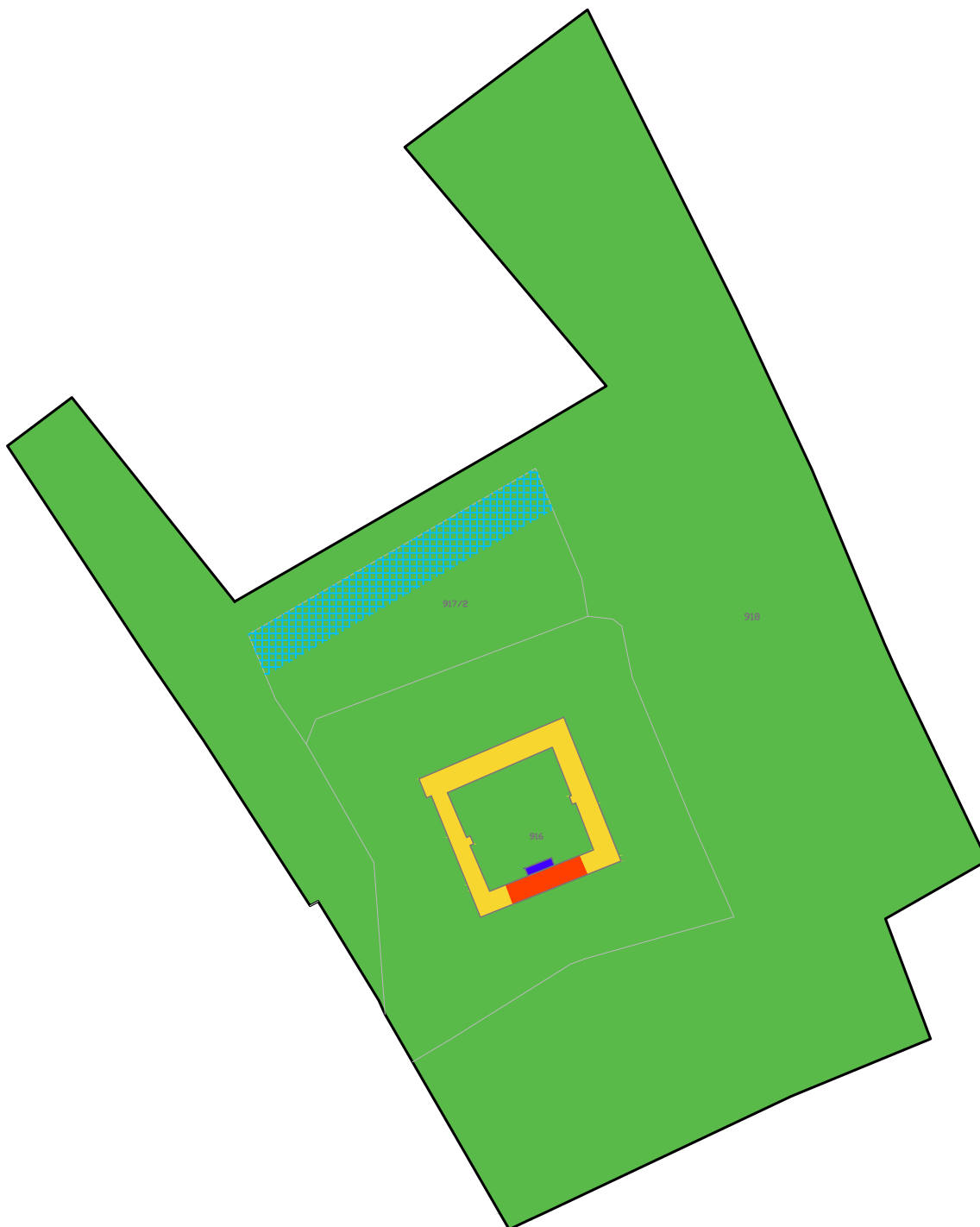
Uz sjeverni rub parcele moguća je nova izgradnja suvremenog oblikovanja koja će se oblikovanjem i dimenzijama prilagoditi karakteru kompleksa, a kojom se neće utjecati na povijesni koncept odnosno značajna obilježja matičnog volumena.

Pomoćna i gospodarska krila, k.č. 916, k.o. Bilje – stupanj zaštite: G2

Radi zadržavanja vizualnog identiteta dvorca, pomoćna/gospodarska krila je potrebno obnoviti zadržavajući njihov volumen i artikulaciju pročelja. Preporuča se primjena konzervatorskih metoda (sanacija, konzervacija, restauracija, restitucija, rekonstrukcija) u očuvanju volumena te artikulacije i oblikovanja pročelja. Unutarnji prostor je moguće prilagoditi potrebama nove namjene.

Krajolik, k.č. 917/2, 918, k.o. Bilje – stupanj zaštite: K2

Uslijed očuvanih fortifikacijskih i pejzažnih elemenata okoliša iz 18. i 19. stoljeća, preporuča se djelomično očuvanje postojeće te rekonstrukcija povijesne matrice s mogućim uvođenjem nove opreme, skulptura itd. Naglasak je na rekonstrukciji zemljanih kurtina i bastiona te restauraciji zidanog dijela sjevernog bastiona, prema konzervatorskoj dokumentaciji i budućim arheološkim istraživanjima. Također, preporuča se rekonstrukcija portala koji se nalazio na južnoj kurtini, ispred postojećeg portala južnog pročelja.

DVORAC

D2 Primjena konzervatorskih metoda (održavanje, sanacija, konzervacija, restauracija, restitucija, rekonstrukcija) u očuvanju volumena, artikulacije i oblikovanja pročelja, prostornog ustroja, konstruktivnih elemenata i sačuvanih dijelova opreme interijera. Moguće su određene intervencije u interijeru s ciljem zadovoljavanja nove funkcije. Sve navedeno izvodi se u skladu s detaljnijim konzervatorskim smjernicama koje će se izdati na temelju konzervatorsko-restauratorskih istraživanja koje je prethodno potrebno provesti.

D4 Nova izgradnja u smislu faksimila povijesne zgrade (ukoliko postoji dokumentacija ili drugi materijalni izvori informacija na temelju kojih je moguće izvesti faksimil) ili suvremenog oblikovanja u osnovnim gabaritima povijesne zgrade koja se nalazila na tom mjestu. Sve navedeno izvodi se u skladu s detaljnijim konzervatorskim smjernicama koje će se izdati na temelju konzervatorsko-restauratorskih istraživanja koje je prethodno potrebno provesti.

D5 Nova izgradnja suvremenog oblikovanja koja će se oblicima i dimenzijama prilagoditi karakteru kompleksa.

GOSPODARSKE ZGRADE

G2 Primjena konzervatorskih metoda (sanacija, konzervacija, restauracija, restitucija, rekonstrukcija) u očuvanju volumena te artikulacije i oblikovanja pročelja. Unutarnji prostor je moguće prilagoditi potrebama nove namjene. Sve navedeno izvodi se u skladu s detaljnijim konzervatorskim smjernicama koje će se izdati na temelju konzervatorsko-restauratorskih istraživanja koje je prethodno potrebno provesti.

KRAJOLIK

K2 Očuvanje ili rekonstrukcija matrice namjerno organiziranog ili organski razvijenog krajolika s mogućim uvođenjem novog biljnog fonda i opreme, usklađenima s identitetskim obilježjima krajolika i karakterom okoliša. Sve navedeno izvodi se u skladu s detaljnijim konzervatorskim smjernicama koje će se izdati na temelju studije perivoja koju je prethodno potrebno izraditi.

6. BIBLIOGRAFIJA I DOKUMENTACIJA

Žmegač, Andrej; Bastioni kontinentalne Hrvatske: prilog poznavanju fortifikacijskog graditeljstva u Hrvatskoj od 16. do 18.st., Golden Marketing, Zagreb, 2000.

Tri stoljeća Belja: zbornik radova, ur: D. Čalić, Osijek, 1986.

Dvorci i kurije sjeverne Hrvatske – stanje i mogućnosti njihova uključivanja u suvremeni život, grupa autora, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 1970.

Arhitektonski snimak dvorca, Građevinski fakultet Osijek, M 1:200, 2010. (u: IPU, Dvorac Eugena Savojskog u Bilju, povijesno-građevni razvoj, valorizacija i prijedlog konzervatorskih smjernica, knjiga I i II, Zagreb, listopad 2013.).